འཕན་ཡུལ་བན་བྱང་ནང་ནས་རྟེད་པའི་བཙན་པོའི་དུས་ཀྱི་སྨན་ཚབ་ཡིག་རྟིང་དང་དེའི་དཔྱད་པ།

ཤ་བོ་མཁའ་བྱམས།

(བོད་སྒྲངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོ།)

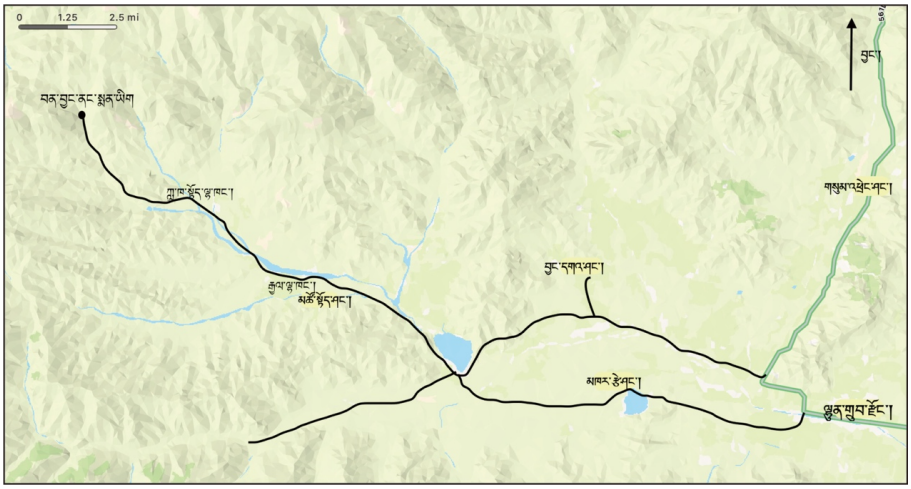
ནང་དོན་གནད་བསྡུས། རྩོམ་འདིར་འཕན་ཡུལ་མཚོ་སྤོད་བན་བྱང་ནང་ནས་གསར་དུ་རྟེད་པའི་སྨན་ཚབ་ཡིག་རྟིང་ལ་ཡུལ་དངོས་རྟོག་ཞིབ་བརྒྱུད་ཕབ་བཤུ་དང་། སྨན་ཚབ་བསྟེན་ན་ན་ཚ་གེ་ལ་ཕན་པ་དང་གེ་ལ་གནོད་པ། བསྟེན་པའི་གོ་རིམ་ཁྲོད་ཉིང་ལག་མེ་བདེ་བྱང་ན་གཟུགས་པོར་སྨན་བྱུགས་པ་དང་ཕུར་མཉེས་གཏོང་པ། ཁ་ཟས་ཚང་འོ་མ་སོགས་ཇི་ལྟར་བསྟེན་དགོས་ཚུལ་སོགས་ཀྱི་བསྟན་དོན་གསལ་འགྲེལ། དེ་བཞིན་འཆེལ་ཡོད་མེ་སྨས་དོ་སྣང་བྱང་པའི་ཐུ་ཕྱི་གོ་རིམ། དེ་བཞིན་བག་ཡིག་འདིའི་སྨན་གྱི་བརྗོད་བྱ་དང་ཏུན་ཏོང་ཡིག་རྟིང་ལས་བྱང་པའི་སྨན་ཡིག་བར་གྱི་ཐུན་མོང་འཆེལ་བ་ཡོད་པར་མ་ཟད། བརྡ་སྤྲོད་ཀྱི་ཚ་ནས་སྤུ་རྐྱལ་བཙན་པོའི་སྐབས་ཀྱི་སྨན་ཡིག་འཁྲུལ་ཞེད་དུ་གཏོགས་ན། ཡིག་རྟིང་འདི་དུ་ཚའི་བར་རང་རེའི་གོད་ནས་བྱང་པའི་སྨན་འཆེལ་ཡིག་ཚ་ཚེས་ཐུ་ཤོས་ཚགས་ཡོད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པའི་བྱང་འཛེལ་དང་ལྡན་པར་སྤྱི་ལོ་ 2008 ལོར་འཛོམ་གླིང་རིག་གནས་ཤུལ་བཞག་ཏུ་ཚུད་པའི་གོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པའི་ལུགས་ཀྱི་འཛེལ་རིམ་སོགས་ལ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རིན་ཐང་དམིགས་གསལ་བ་ཡོད་པར་འདོད་དོ།

བན་བྱང་ནང་སྨན་ཚབ་ཡིག་རྟིང་འདི་གོད་རང་སྤྱོང་ལྡོངས་ཤུན་གྲྭབ་རྩོང་མཚོ་སྤོད་བྱང་ཀླུ་ཁ་སྤོད་ཐོང་ཚོའི་སར་གསོག་བན་བྱང་ནང་གི་ཆུའི་འགོ་ཁུངས་སུ་འདུག་ལ། ཤུ་ས་ནས་པྱི་ལེ་བརྒྱ་ཤུག་ཡོད་ཅིང་། གནས་ས་གོ་ལའི་ཤར་ཐེག་ 90°55'57" དང་བྱང་ཐེག་ 30°00'25" ཙམ་གྱི་མཚམས་སུ་འཁེལ། (པར་དང་པོ) ས་བབས་མཐོ་དམའ་ལ་རྟིད་4415ཙམ་འདུག སྨན་ཚབ་ཡིག་རྟིང་ནི་བག་རྒྱབས་ཁ་ནུབ་སྤོགས་སུ་འཐོར་བའི་ངོས་སུ་ཡོད་ཅིང་། མཐོ་ཚད་ལ་རྟིད་8། ཞེང་ལ་རྟིད་13། བག་རྒྱབས་ཀྱི་གཡོན་སྤོགས་སུ་རང་བྱང་གི་ཕུག་པ་ཞིག་དང་།ཕུག་པའི་རིང་ཚད་ལ་རྟིད་11དང་ཞེང་ལ་རྟིད་6། ཡིག་རྟིང་གི་གཡོན་མདུན་གྱི་བག་ངོས་སུ་བག་ཅོས་མཆོད་རྟེན་གཅིག་དང་། དེའི་མཐའ་འཐོར་དུ་བག་ངོས་རྩོས་བརྡུངས་བའི་སྒོར་དབྱིབས་མང་པོ་ཡོད།

དེ་ནས་མར་རྟིད་བརྒྱ་ཙམ་གྱི་བབས་ན་ལུང་པའི་གཏེར་ཟབ་ལ། སྨན་ཚབ་ཀུང་རྒྱ་ཆེ་རུ་འཕེལ་

ཤ་བོ་མཁའ་བྱམས། འཕན་ཡུལ་བན་བྱང་ནང་ནས་རྟེད་པའི་བཙན་པོའི་དུས་ཀྱི་སྨན་ཚབ་ཡིག་རྟིང་དང་དེའི་དཔྱད་པ། in *Recent Research on Tibet: A Festschrift for Guntram Hazod on the Occasion of His 70th Birthday*, Per K. Sørensen and Christian Jahoda (eds), Vienna, Austrian Academy of Sciences Press, 2026, pp. 519-530.
https://doi.org/10.1553/978OEAW50671s519

ཡོང་ཅིང་། ལུང་པའི་མཛེལ་གཞོང་ལ་ཆུ་ཚན་གྱི་ས་གཤིས་ཁྱད་པར་བ་ཕྲན་ཅིང་། འགྲམ་ངོགས་ཀྱི་བག་སྐྱིབས་སུ་སེམས་ཅན་གྱི་རི་མོ་དང་ཡིག་རྟེང་རེ་གཤེས། དེ་མིན་མཚལ་ཐེས་མཚོད་རྟེན་ཡང་མཆིས་ལ། རྗོ་རའི་ཁང་ཤུལ་ཡང་ཁ་ཤས་མཆིས་པ་གནའ་བོའི་སྣན་ཚབ་བསྟེན་མཁན་གྱི་སྔོད་གནས་འདུ་ཞེ་ཡིན་སྐབས་ཞིང་། འདིར་སྤྱི་ལོ་ 2023 ལོའི་ཟླ་6ར་དང་ཟླ་ 11 པར་ལྷ་ཕྱི་གཤེས་སུ་ཡུལ་དངོས་རྩོག་ཞིབ་བརྒྱུད་ཐག་ཡིག་དང་ཉེ་འཚོར་ལ་རྩོག་ཞིབ་ཀྱིས་ཐག་ཡིག་ཕབ་བཤུ་དང་། འཕེལ་ཡོད་ཆེ་སྣས་དོ་སྣང་བྱང་བའི་ལྷ་ཕྱི་གོ་རིམ། དེ་བཞིན་ཐག་ཡིག་འདིའི་སྣན་གྱི་བརྩོད་བྱ་ཏུན་ཏོང་ཡིག་རྩིང་ལས་བྱང་བའི་སྣན་ཡིག་བར་གྱི་འཕེལ་བའི་རྣོར་བཅས་ལ་དཔྱེ་ཞིབ་ཁྲང་ཙམ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་ནོ།

པར་དང་པོ། སྣན་ཡིག་གནས་ཡུལ་གྱི་ས་བཀྲ

དང་པོ། སྣན་ཚབ་ཀྱི་མ་ཡིག་དང་ནང་དོན་མདོར་བསྡུན།

སྣན་ཚབ་ཡིག་རྩིང་འདི་སའི་ངོས་དང་རྩིད་གཞིས་ཚམ་གྱི་མཐོ་སའི་བག་སྐྱིབས་ཀྱི་དཀྱིལ་ངོས་སུ་ཡོད་ཅིང་། དེང་དེའི་མཐའ་འཁོར་དུ་རྩོ་དང་ཤར་འདམ་གྱི་སྒོམ་ཞིག་བརྒྱབ་འདུག (པར་གཞིས་པ་དང་གསུམ་པ།) བྱག་ཡིག་འཁོད་སར་བྱག་ངོས་གཙོང་གིས་སྟོམས་ཡོར་བཙོས་ཡོད་པ་མ་ཟད། ཡི་གེའི་མཐའ་འཁོར་ལ་བརྐོས་ཐེག་ཀྱང་འཐེན་འདུག་ཅིང་། དེའི་ངོས་དུ་ཡིག་རྩིང་གོང་འོག་ཐེག་ཀང་35 ཚམ་མཚལ་དམར་ཡོས་དབུ་ཅན་གྱིས་གླལ་འགྱིག་ཡོར་བྱིས་འདུག་ཅིང་། བྱག་ཡིག་གི་ས་ཁོངས་ལ་མཐོར་རྩིད་135དང་ཞེང་ཚད་རྩིད་80ཚམ་ཡོད། ཡིན་ཡང་། ལོ་རྩའི་བཞུར་རྒྱུན་དང་རང་བྱང་གི་འཛིག་པས་བྱག་ཡིག་ཡི་གེ་སྤྱིའི་གསུམ་ཆའི་གཅིག་ཚམ་འཛོ་བརྩལ་ཐྱེན་ཡོད། འདིར་ཡུལ་དངོས་ཀྱི་ཕབ་བཤུ་དག་བཙོས་གཙོ་བྱས། མཚལ་བྱིས་རི་མོའི་བརྒྱར་གསོ་ལ་དམིགས་སུ་ཆུས་པ་ཁྱད་པར་བ་ཙོན་

པར་གཉིས་པ། སྣན་ཚབ་ཡིག་རྟེང་ཡོད་སའི་ཡུང་པའི་ཕྱིའི་བགོད་པ།

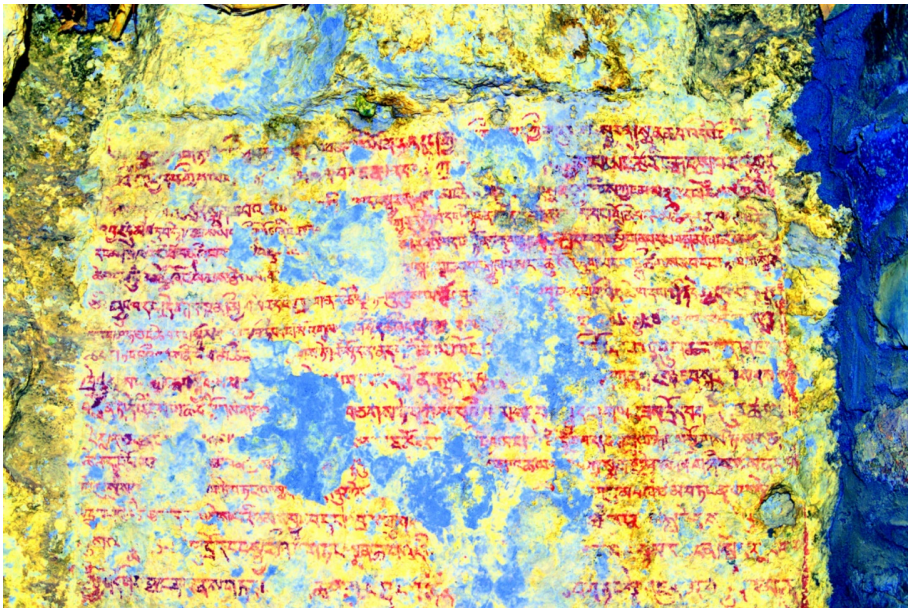
པའི་དེང་གི་མཉེན་ཆས་ iDStretch བགོལ་ནས་ཡིག་རྟེང་རྣམས་ཐད་བཤུ་བྱས་པ་གཤམ་གསལ་ལྟར་ཡིན།[1] (པར་བཞི་བ་དང་ཕྱ་བཏུགས་པ།)

པར་གསུམ་པ། སྣན་ཚབ་ཡིག་རྟེང་ཡོད་སའི་ཟགས་སྐྱེབས།

[1] གཤམ་གྱི་ཡིག་གེ་བཤུ་བའི་གོ་རིམ་ཁོང་ཁོའི་མང་ཉུང་ངོས་ཟིན་པ་ལ་ཚབ་རྟགས་□དང་། ངོས་མ་ཟིན་པར་ཚབ་རྟགས……བརྒྱབ་ཡོད།

1. ᠐ཿསྨན་ཚབ་གཏང་པའི□□□ཐན་པའི་ཡོན་ཏན་དང་ཚུ□□ི□□ཀྱི་གཞུང་དང་སྨར་ན།སྨན་ཚབ་འདི་བོད་□
2. པའི་དཔྱད་བགྱིས་ལ་□□□□ན་བཀར།ནད་□ཀྱ་……་པ་ཡང་ཚོ་རིང་ཐུད་སྣ་བར་འགྱུར་
3. ཞེས་□□སྐར་སྨན་ཚབ་འདི□□□□□□□'དང་སྨར་ན་|□□མང་དེ་ □□□□□□□སྨན་□ཙོས་ཀྱང་མ་□དང་|སོས་ཀྱིས་
4. འབྱར་དུ་མ་བཏུབ་ཀྱི|ཁ་ཟས་ཡི་□ི་□ོང་ཞིང་ཤ་ཟ་……འགྱུར་དུ་ཉེ་བ་དང་|སྐྱིང་ན་བ་དང་□བརྟེན་□པ་དང་|སྤྲོ་ན་བ་དང་མཚོན་པ་ན་བའ་□□
5. དང་མ□□□ཞོ་བ་ན་ཞིང་|ཁ་□□འཇ……གཅིན་སྲི་བ་དང་|ཉོ་ན་བ་ཀུབ་□□□དྲ་བ་དང་ཚྭོག་ན་བ་དང་|བསྐོམ་ཞིང་□□
6. ཆེ་བ་བཤུ་□□ཞིང་སེམས་རྩོད་……སྐུབ་ཕྲང་བ་དང་རྒྱ་ཞབས་དང་ཆུ་སོར་སྦྱག་པ་དང་ཕྱུ་ཚོགས་ན་བ་དང་|ཉ་ལག་སྦྱིད
7. ཅི་བྱང་བ་དང་| དེག|| བསྟན| ཚྭོག་སེར་དང་ཁག་ནར་ཚོ་□|དུ་དུས་ལ་ □བཏད□□□འཚྭང་བ་དང་|ཁ་ཉིད་ཆེ་བ་དང་|ཁ་ཉིད་□□□□□

པར་བཞི་བ། བཅ་སྦྱང་ནང་གི་ཐུག་ཡིག་སྟོང་ཚ།

8. པ་དང་། ཤ་ཁ་ཙང་ཆེ་བ་དང་།སྐུ་རོམ་□□□ཁ་ཀྱིང་དང་། སོ་འགུལ་བ་དང་། སྟོད་ཚ་ཞིང་□རལ་……ལ་བྱུང་བའི་□□འཕན་□□

9. ཚབ་གཏང་བའི་གནས་ནི་ཕོ་བ་མཆིན་□□སོགས་ཀྱི། རོ་སྟོད་ན་ནད་གཞི་ཆེ་ལ་ཁོང་……འདུལ་ཚབ་□□།ནང་□

10. ལེའུ་སུས□□ཚབ་སྐྱེགས་བ……ལ་ཡང་□་ན་ཏྲ་མ་བཏུབ……'གན་དང་ི་བ་སྐྱུར་□□ས་དས་སྨན

11. བརྩོན་ཏེ་དེའི་རྗེས་ལ་ཚབ་སྟོགས་གཏང་……བཅགས་ཏེ་བགེས་པའི་□མས་བ་□དང་།གཡར་ཟས་དྲོད་བག་□དུ་འཚལ།

12. དེ་སྨན་□་ནང་□□ས་མ་□□□□□ཅས་ཅ་ཚོང་དུ□□□ལ་དང་།□□ཁ་དང་།མཁལ་ཤེད་ལ་སྟོགས་ཏེ་སྨད་ན་

13. ཆེ་ན་དང་ཡོ་□□□ན་བམ་□མ་……རྟ་རྒ……ད་འཚལ་□□□ཀྱ་སྨན་ཞེ་□ཞེ་གཞིས་མ་ནང་བའི་

14. ལེའུ་སུས……ལ་ཏེ་བཏང་ལ་སྨན□□ཞུར་ཁེ་……གསུམ་བཞི་ཙམ་བཏང་ན་□□

15. འཁྲུས་□□□□བགེས་པའི་ཁམས་སྒྲུང་བ་དང་། བག་ཕུགས……སྨད་ནས་□□

16. ཡུས་ལ་སྨན་ཚབ་□□དྲོད་དང་སྐུར་ཞིང་གཏང་སྨན་ཚབ་འདི་……བཏང་ན།སྟོད་དུ་□

17. སྐྱེ་□□□ནས་གཏང་།□□□སྨན་ཚབ་ཀྱང་□བཞིན་……བཏང་སྟེ་འཇུ་ན་□□□འམ་ཆུ་

18. སྐུར་དུ་ཀྱུར་ན་དྲོད་སྨན་ནམ་ཁ་ཟས་སྟོད་ཙན་དྲོད་བག་དུ་……ཚབ་སྐྱེགས་རེ་□□ནས་འཇུ་དྲོད་དང་

19. སྐུར་ཞིང་□ཀྱིས་བསྐྱེད་དེ་གཏང་།དྲོད་སྨན་ཀྱིས་བཙོས་ཏེ་ཡང་འཇུ□མ་བཏུབ་ན□□ནོལ་བའི་ཆུ་ཙན་ཅན་□ཅོ་གསུམ

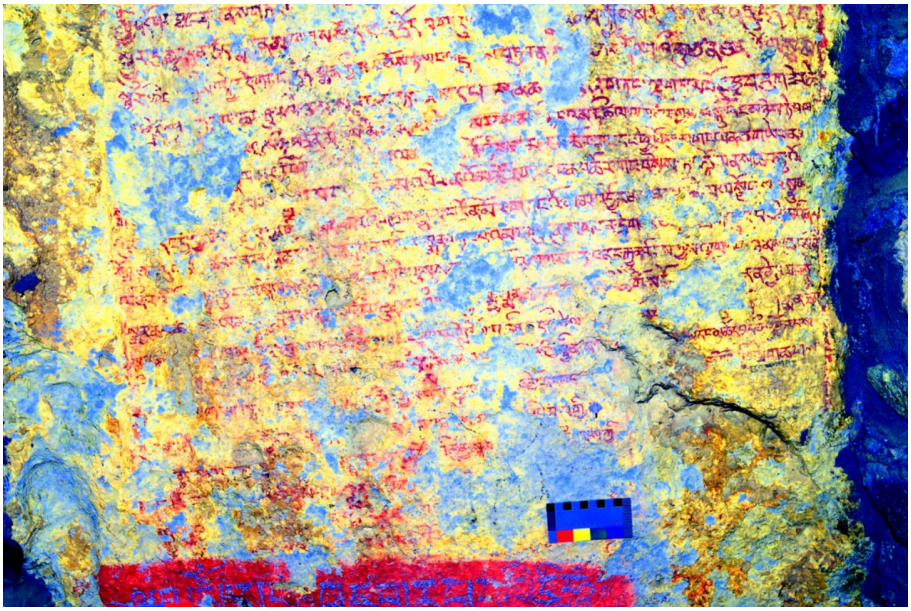
20. □དྲོད་སྨན□□ཚང་ཐུ་རའི་□□□□□□□དང་། སྨན་ཚབ□□□གཏང་།ཕྱག་དུ་འགོར་རྩ་བ་ཟུག་ཟེར་ཚེ་

21. ……ལུས་ཀྱི་མ་དྲོན་མོ་ལ་ཚབ་□□□□□□མར་རམ་མར་སྐྱིང་འམ་རྟ་ཚོལ་ལས་□ར་ཀྱིས་བསྐྱས་ཞིང་མཉེས་ཏེ་བག

22. ……མར་ཏེ་བའོ།□□□□□ལམ་□□ནོ་ཉེས་ཙམ་ཚང་□□དང་ཕྱེ་ཐོར་སུམ་གང་ཡན་ཙ་གཡེར་མ།"

23. ……མ་འབྱོར་ན་འོ་མ་ཚོར་གང་དང་ཚབ་ཚོར་གང་བསྒེས་ཏེ་སྐོལ་ནས་ཚབ་ཏུ་འོ་

24. □□ཕུར་དང་བྱ་□□□□□མར་ཞེས□སྐྱལ་བ་དྲོན་མོར་གཏང་འོ་མ་མ་འབྱོར་ན་□□ཟས་ལ་སྟོགས་སྐྱམ་

པར་ཐུ་བ། བན་སྦྱང་ནང་གི་བྱག་ཡིག་སྣད་ཚ།

25. སྒོད་དུ་རུང་□□□ཚ་ན་འདི་□□ཚང་□□□□□□སྣན་བཏང་བ་འམ་ར་གྱང་ཆུས་གང་ན་དུག་□□□□□□བ་ཆེ་བའི་ནང་
26. ལ་ནོ་རའི་□□□ཆུ་དང་བསྐོལད་བ་ཆུ་□□□□□སྐེ་ལེའུ་སུས་□□□□ཤལ་གར་བཏང་ནང་རྒྱན་རིངས་ཀྱིས་ལྷག་པ་ཤམས་ཆུང་བ་ནོ་
27. སྣན་ཚས□□□□□□འཇུ་ན་□□□□རྒྱ་སྣན་ཚས་□□□□□རྒྱ་ན□□□ཚོགས་□□□ཆེ་ལ་བསྐེན་
28. སྣན་□□□□□□□□□□ལྷི་བ་དང་།□□སྒོའི་བའི་ནད་བའི་ཚོ་……སྣན་ཚས
29. ……ཀྱི་སྤྱིན་པ་……དང་མཆོད་བྱེད་ཅོང་སྒོར་པས་
30. ……ཤངས་སྣན་□□□□□□བའི་བཀྱིས་པར་གྱུར་……ཀྱི་སོག་ཚགས
31. …… རིང་བ་བཀྱི……
32. …… ཆུ་སྐྱེ་སྐམ་……ས་ཀྱི་……
33. ……
34. ……
35. ……

ལོ་ངོ་སྐྱོང་ཐག་འགོར་བའི་ལོ་རྒྱས་ཀྱི་འགྱུར་བའི་ཁྲོད་བག་ཡིག་གི་ངོས་མང་པོ་འཛོར་བའི་གནས་སྟངས་ལྡན་ཡང་། སྤྱིའི་ཚ་ནས་སྨན་ཚབ་ཡིག་སྒྲིང་གི་བསྟན་དོན་ནི། སྨན་ཚབ་མང་པོ་འཕྲང་དགོས་པ་དང་། འཕྲང་ན་ན་ཚ་གཅེ་ཐན་པ་ཡོད་མེད། འཕྲང་བའི་གོ་རིམ་ཁྲོད་གཟུགས་པོའི་ཉེང་ལག་མི་བདེ་བྱུང་ན་ན་ཚ་གཅེ་དང་འབྲེལ་ཡོད་པ། བསྟེན་པའི་གོ་རིམ་ཁྲོད་ཟས་མ་འཚུ་བའམ་གཟུགས་པོའི་ཤུང་ལག་དང་སྐིང་སོགས་ཀྱི་ན་ཚོར་འཕྲད་ཚེ་གཟུགས་པོར་སྨན་བྱགས་པ་དང་ཕྱར་མཉེས་གཏོང་བ་སོགས་སྨན་སྦྱོར་དང་། ཁ་ཟས་ཚང་ངེ་མ་སོགས་རི་ཕྱར་བསྟེན་དགོས་ཚུལ་སོགས་རྒྱས་པར་གསུང་ཡོད་ལ། དེ་བཞིན་ཡིག་སྒྲིང་འདིར་སྨན་གཞུང་ཞིག་གི་ཁུངས་ཡོད་ཚུལ་དང་དེ་བཞིན་ཡིག་སྒྲིང་གི་གཡོན་ཕྱོགས་ཕྱག་པར་ཡང་ནུས་པ་དམིགས་གསལ་བ་ཡོད་པར་སྐང་ཡང་གཡས་གཡོན་ཡི་གེ་འཛོར་བས་དོན་གསལ་ཡོར་རྟོགས་མི་ནུས། ཡིག་སྒྲིང་དུ་ཆུ་ཙན་གྱི་བརྡ་དངོས་སུ་ཐོན་པའི་ཚ་ནས་དེ་སྔ་ནས་ཆུ་ཚན་གྱི་རང་བཞིན་མངའ་བ་རྟོགས་མོད་ནད་པས་འཕྲང་བ་ལས་ཆབ་ཞུགས་ཀྱི་ནང་དོན་ཅང་མི་མཐོང་བ་ཡང་ནུང་ཁྲད་པར་བར་སྐང་།

གཉིས་པ། བག་ཡིག་འདི་དོ་སྣང་བྱུང་བའི་སྔ་ཕྱི་ལོ་རྒྱས་སྐོར།

བག་ཡིག་འདི་ཐོག་མར་སྤྱི་ལོ་1993ལའི་གོང་ཁྱེར་ཤུ་ས་སྒེད་གོས་ལོ་རྒྱས་རིག་གནས་དཔྱད་ཡིག་རྒྱ་ཆ་རྩོམ་འཇི་ཙུ་ཡོན་ཤུན་ཁང་གིས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས་བའི་ 《གོང་ཁྱེར་ཤུ་སའི་ལོ་རྒྱས་རིག་གནས་ཤུན་གྱབ་རྩོང་》 གི་ཚན་པར་འཁོད་འདུག་ཅིང་། དེར་འཁོད་པའི་ངོ་སྤྲོད་མདོར་བསྡུས་པ་ནི་གཤམ་གསལ།

མཚོ་སྐྱོད་ཤང་ཁོངས་ཀླུ་པ་སྐྱོད་ཀྱི་ཤུའི་བན་བྱང་ཞེས་པའི་ས་ཚར་རྩོ་བཤོས་ཡིག་སྒྲིང་ཞིག་ཡོད་པའི་ནང་དོན་སྣན་གྱི་སྐོར་ཡིན་པ་དེ་གའི་མང་ཚོགས་ཀྱི་ཤོད་རྒྱུད་ལ་སྤྱབ་དཔོན་རིན་ཐོ་ཆེས་བསྡུག་པར་མཛོད་སྐད་ཀྱང་། དེ་ནས་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ལ་བརྒྱབ་ན་སྐྱོད་ལུང་བའེ་ཆེན་རྩོང་ཁོངས་སྒྲིད་ན་གཡུ་ཐོག་ཁང་ཡིན་པ་དེ་གཡུ་ཐོག་ཡོན་ཏན་མགོན་པོའི་བཞུགས་གནས་ཡིན་པ་སོགས་ལ་དཔག་ན་རྩོ་བཤོས་དེ་གཡུ་ཐོག་ཡོན་ཏན་མགོན་པོའི་དུས་སུ་བཤོས་པ་མིན་ནམ་སྙམ། དེ་གའི་རྩོ་བཤོས་ཐོག་གནས་སྐོར་བས་མ་ཅི་བཤོས་པ་སོགས་གཏོར་སྐྱོན་ཟན་བྱང་ཡང་ 1993ལ་གོང་ཁྱེར་རིག་གནས་ཚུད་ནས་གནའ་རྩལ་སྐྱབ་བྱ་ཕྱིར་རྩོ་ཆིག་ཤུགས་སྐོ་སོགས་བཐོ་གནང་ཐོག་རྩོ་བཤོས་དེར་སྤུང་སྐྱོང་དགོས་ཚུལ་མང་ཆོགས་ལ་སྐོབ་སྟོན་ཡང་གནང་འདུག[2]

[2] གོང་ཁྱེར་ཤུ་ས་སྒེད་གོས་ལོ་རྒྱས་རིག་གནས་དཔྱད་ཡིག་རྒྱ་ཆ་རྩོམ་འཇི་ཙུ་ཡོན་ཤུན་ཁང་།ཞོང་ཁྱེར་ཤུ་སའི་ལོ་རྒྱས་རིག་གནས་ཤུན་གྱབ་རྩོང་། དེབ་བཞི་པ། ནང་ཁུལ་དེབ། 1996: 84-85.

བར་སྡུག་པ། ཟག་ཡིག་གི་མ་ཡིག་དང་ཟ།

གོང་གི་ཡི་གེ་ལ་གཞིགས་ནས་རྩོམ་འཇི་མི་སྣས་བྱག་ཡིག་གི་ལོ་རྒྱུས་བསྡུ་སྒྲིག་བྱས་ཡོང་མོད། དོན་དུ་ངག་རྒྱུན་བསྡུ་སྒྲིག་ཙམ་ལས་ཡུལ་དངོས་སུ་ཕྱིན་ནས་བཟླ་རྟོག་མེད་པ་ནི་ཐ་ཤ་ཕྱི་བར་གསུམ་དུ་རྩོ་རེང་ལ་བརྒོས་ནས་བསྡུགས་པ་ཙན་ཞེག་ལ་གོ་བ་བླངས་ཡོད་པ་ལས་བྱག་ལ་མཚལ་བྱེས་ཡིན་པར་གོ་མེད་པ་དང་། བྱག་ཡིག་གཙོ་བོ་ཉེ་འཁོར་གྱི་དྲྭ་ཐད་རན་པའི་སྨན་ཚབ་བམ་ཆུ་ཚན་དང་འབྲེལ་ཚུལ་འགོད་མེད་པའི་ཚ་ནས་རྟོགས་སྣ་བ་ཡིན། དེ་བཞིན་ལོ་ཆོགས་ཐད་ངག་རྒྱུན་གཞི་བྱས་ནས་གཡུ་ཐོག་སྐྱིང་མ་ཡོན་ཏན་མགོན་པོའི་སྐབས་སུ་བཞག་ཡོད་ཅིང་སའི་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་གཡུ་ཐོག་སྐྱིང་མའི་འགྲུངས་གཞིས་སུ་འགེལ་ཡོད་ཚུལ་དང་འབྲེལ་བ་བྱས་ཡོད་མོད། དེ་ཡང་དག་རྒྱུན་ཚམ་ལས་དངོས་སུ་ཕན་ཚུན་ར་སྦྱོད་ཆུང་དཀའ་བ་གཡུ་ཐོག་སྐྱིང་མ་དངོས་སུ་བྱོན་ཡོད་མེད་ཐད་ནས་ཀྱང་རྩོད་གཞི་ཤུགས་ཆེ་བའི་ཚ་ནས་ཆུང་རྐྱོགས།[3] གང་ལྟར་དག་རྒྱུན་འདིས་ཡི་གེ་འདི་སྒུ་རྒྱལ་བཙན་ཡོའི་སྐབས་སུ་ཕྱག་པ་ར་སྦྱོང་བྱང་ཡོད་པར་གཞིགས་ན་སྨན་ཚབ་ཡི་གེ་འདི་ཐུ་མོ་ས་འདིར་ཡོད་པ་ཤུགས་སུ་གོ་ནུས། དེ་བཞིན་སྨན་ཚབ་ཡོད་སའི་ས་འདི་དེང་གི་གཡུ་ཐོག་སྐྱིང་མའི་འགྲུངས་ཡུལ་དུ་ངོས་འཛིན་པའི་སྒོར་ནུས། ཞུ་ཡིག་ཏུ་བན་སྦུང་ནང་སྨན་ཚབ་ཡི་གེ་ཡིག་སྐུབ་ཕུག་ཅེས་དང་། རྒྱ་ཡིག་ཏུ་ 麦扎孔摩崖文字 ཞེས་དངོས་པའི་གནས་སྐངས་དང་མེ་འབྱོར་ལ་རྒྱ་བོད་ཡིག་རིགས་གཉིས་སྒང་ཡབ་བ་ཤུ་བྱ་ཞེག་འདུག

ངེད་ཀྱིས་དོ་སྣང་བྱང་བ་ནི་2023ལོའི་ཟླ་6་པའི་ཚེས་11ཉིན་བོད་སྡེངས་ཞིང་འབྲོག་ཚན་རྩལ་ཁང་གི་བན་ཤུལ་དཔལ་མཁར་རྒྱལ་གྱིས་སྐད་འཕེན་རྒྱབ་སྡེངས་སུ་ 《འཕན་ཡུལ་བན་བྱང་བག་ཅོས་ཡི་གེ་སྐོར་གྱི་བརྟེད་ཪོ་》 ཞེས་ཡིག་རིས་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་ངོ་སྤྲོད་མདོར་བསྡུས་པ་བྱིས་འདུག་ཅིང་། དེར་ཁོང་གི་སྡུག་ཅིག་གཉིས་ལ་བརྟེན་ནས་སྨན་ཚབ་ཡིག་མདོར་བསྡུས་ཙམ་བྱས་ཡོད་ཅིང་།[4] བརྟེད་

---

3 དབྱངས་དགའ། གཡུ་ཐོག་གསར་སྐྱིང་གི་རྣམ་ཐར་དང་དེའི་སྐོར་གྱི་དཔྱད་པ་དང་གཏམ་རྒྱ་བའི་བྱ་ཏུམ། ཁྲིན་ཏུ། མི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2022: 1-55.

4 བན་ཤུལ་གྱི་ཟིན་ཐོར་བཤུས་པའི་ཡིག་སྐྱིང་། དེག་ནང་…སྨན་ཚབ་འདི་བོད་ཀྱི་…ཚེ་རིང་སྐང་སྤ་བར་འགྲུར…འཁྲབ་དུམ་བཏུབ་… འགྲུར་དུག མཆིན་…བསྒོམ་…ནེམས་…རྒྱུ་ཞལ་དང་ཆུ་སོ།ཤུ་ཚེགས། བྱང་བ་དང་……དེག་ཐྱི་…དུ་ནུས་ལ་ཏུ་ཅང་ཆེ་བ་དང་…སྒོམ་…ཐོ་འགུལ་…སྒོང་ཚ་ཞིང་।ཚང་གཙང་བའི་མཆིན་…རོ་སྒོང་ན་ནད་པའི་ཚེ་ལ…ལོང་…ཁྲེ་སྒྲིགས་གང་། བཅགས་བཏགས …ཟས་དྲིད་བག སྐར…ཇ་ཚོང་…འཚལ་ཁྲིའུ་སུས་…བཏང་ལ་…ཞུར…གསུམ་བཞི་མ་བཏང་ན་…འཁྲས་…བྱས་པ་དང་।ཟས་དྲིད་བག་དུ་…འབྲ་དྲིད་དང་।སྨུར་ཞིང་…བཙོས་ཏེ་ཡང་…ཆུ་ཚན་ཅན་…འཁོར་རྒྱ་…ཟུག་གཅེར་ཆེ…དྲོན་མོ་ལ་… ཚེལ་ལས་… མཉེས་སྨུང་ཐྱེ་ཐོར་…གཡེར་མ་…ཚོར་གང་བསེས་…ཚོ་…དྲོན་མོ་…ལ་སྒོམས་པ་…བསྡུམ་…དེག་…རྒྱས་ཁྲུགས་ཉམས་… སྨན་…མཚོད་…རང་ས་།

ཐོར་ཡིག་སྐྱིང་གི་བསྟན་དོན་ནི་ཚུ་ཚན་གྱི་ཁྲད་ཆོས་དང་ཚུ་ཚན་ལ་བསྟེན་དུས་སུ་སྨན་བཅོས་ཇི་ཕྱར་གནང་དགོས་པའི་སྐོར་རེད་ཅེས་དང་། དུས་ཚོད་ནི་དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པར་འཚོ་བཞུགས་གནང་པའི་གཙང་རྒ་མཚམས་ཀྱི་ཇུ་སུམ་སྟོན་ཡེ་ཤེས་གཟུངས་དང་ཞང་སྟོན་ཞིག་བོ་བདུད་རྩི་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་དུས་ཤིག་ལ་འགེལ་བར་བཞེད་ཡོད་མོད་སྨྲས་ཁྲེད་ཅང་འགོད་མི་འདུག

གསུམ་པ། ཏུན་ཧོང་སྨན་ཡིག་བར་གྱི་འབྲེལ་བ་དང་ལོ་ཚེགས་སྐོར།

ཏུན་ཧོང་ཡིག་སྐྱིང་ལས་བྱུང་པའི་སྨན་ཡིག་བར་གྱི་འབྲེལ་བར་བརྟག་པ་ལ། ཡིག་ཚ་དང་ཪོ་ནེ་ཐ་རན་སེར་ཟར་བའི་ཏུན་ཧོང་ཡིག་ཚ་ P.T.1285 ཡིན་ལ། ཡིག་ཚ་འདི་བོན་གཤེན་གཤེས་ཀྱིས་ནད་བཙོས་སྐོར་ལ་ཐན་ཚུན་འགྲན་བསྡུགས་པའི་ཚོ་གའི་ཡིག་ཚང་ཞེས་པ་རེད། དེར་སྨན་ཚབ་རྩྭ་ལུ་སྐུ་ཞེས་སྨན་ཚབ་ཀྱི་ཐ་སྙད་བྱུང་ཡོད་ཅེང་། ནང་དོན་འདི་ལས་སྨན་ཚབ་སྐབས་དེ་དུས་ནས་བོན་གཤེན་གཤེས་ཀྱི་ནད་རྐགས་ངོས་འཛིན་དང་སྨན་བཅོས་ལ་འབྲེལ་ཡོད་པ་གོ་ནུས།

ཡིག་ཚ་གཤེས་པ་ནི་ཐ་རན་སིར་ཟར་བའི་ཏུན་ཧོང་ཡིག་ཚP.T.1051རེད། ཡིག་ཚ་འདིའི་བརྩོད་བྱ་གཙོ་བོ་མོ་ཡིག་ཡིན་ཡང་། ཞོར་ནས་སྨན་ཚབ་ཀྱི་ནང་དོན་ཡང་ཐོན་བཞེན་པ་ནི། སྐུ་སྨན་ནོ་ཞལ་ན་རེ། ཟླ་རོ་ནི་བྱང་རི་གཤེས། གཉིས་གཅིག་གི་རེ། སྨན་རི་ནོ་ཚན་ཁྲིད་ཡིག། གཉིས་ཀ་ནོ་གསུམ་སྟིང་ཟླ། སྐུ་སྨན་ནོ་ཚབ་ལ་གཤེགས། གཟོད་ཡོ་ནོ་གསོལ་པ་ལ། ཤ་འབྲི་ནོ་གཙེག་གནང་ན། སྨན་དག་ནོ་གང་ལས་གནང།།ད་དུང་ནོ་ལན་མ་ཐོབ། ཞེས་གོང་གི་ཡིག་ཚར་སྨན་དང་ཚབ་གཤེས་ཁ་ཁར་དབྱེ་ཡོད་མོད། བོད་པས་གནས་རི་འཛམ་ནགས་རི་ག་གེ་མོར་སྨན་ཚབ་ཡོད་པ་དང་།དེ་ལ་ཚབ་ཞུགས་རྣམ་པ་ཡང་ཡོད་པ་ཤེས་ནུས་ལ། ཡིག་སྐྱིང་དུ་བྱུང་པའི་སྐུ་སྨན་དང་གཟེད་ཞེས་པ་ཏུན་ཧོང་ས་ཚ་ནས་བྱུང་པའི་བ་བོན་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཕྲན་པའི་ཡིག་སྐྱིང་གཞན་དུ་ཡང་ཟེངས་དུ་མར་ཐོན་ལ། གཙོ་བོ་སྐུ་རིགས་མེ་འདུ་གཤེས་རེད།

ཡིག་ཚ་གསུམ་པ་ནི་སྤུ་རྒྱལ་བཙན་ཪོའི་ཚོ་རྒྱུས་གཙོར་སྟོན་པའི་ཐ་རན་སིའི་ཏུན་ཧོང་ཡིག་ཚ P.T.1287 ཡིན།། དེར། ཚོགས་སྒེ་རྡོ་ཞོ་ནས་དང་བུ་སྲིད་ཟུང་ཤེག་ཆེས།།སྤུག་ཀྱིས་བསྒྲན་རྣང་སྒང་བཀའ་སྩལ་ཏེ།། མཁར་ལྗང་ཡུང་དུ་མཆེས་ན།། བཙན་མོ་སྒེ་བཞུགས་ཏེ།། ཚབ་ཅ་ལ་རོལ་ཞིང།། མཚོ་མ་ཡང་ཤུག་ཤེས་ནས།། ཞེས་སྐབས་འདིའི་སྲོང་བཙན་ཀྱི་སྲས་མོ་སང་ད་དཀར་ཚབ་ཅ་ལ་རོལ་ཞེས་པར་སྟོན་ཚད་གོ་བ་ལེན་སྐངས་མེ་འདུ་ཡོད་མོད། དེད་ཀྱིས་བསྟས་ན་བཙན་མོ་སང་མ་དཀར་མཁར་ལྗང་ཡུང་ནས་དེང་གི་མ་ཕང་གཡུ་མཚོའི་འགྲམ་ཀྱི་ཆུ་ཚན་ལ་ཚབ་ཞུགས་སུ་ཕེབས་པར་བཀྲལ་ནས་ཡུལ་དོན་གང་གི་ཚ་ནས་འཛོད་པར་སེམས་ལ། འདི་ནི་བཙན་ཪོའི་སྐབས་ནས་བོད་ལ་ཚབ་ཞུགས་ཀྱི་སྒོལ་ཡོད་པའི་སྐྱབ་ཟྲིད་ཁྱད་པར་བ་ཞེག་ཏུ་འཁྱམས་པར་སྐྱམ།

ཡིག་ཆ་བཞི་བ་ནི་པོད་སྨན་བརྩོད་གཞིར་བྱས་པའི་ཏུན་ཧོང་ཡིག་ཆ་ཁག་གཉིས་ཡིན་ལ། དེ་ལས་རང་གསེས་དང་པོ་ནི་དབྱིན་ཇིར་ཨར་བའི་ཡིག་ཆ་ IOL Tib J 756 ཡིན་ལ། ཡིག་ཆ་དེར་ཐོན་པའི་སྨན་འཕྲང་སྦྱང་ཀྱི་ཡོ་བྱད་དམིགས་གསལ་བ་ལེའུ་སུམ་དང་སྨན་འཕྲང་པར་བྱ་ཚོགས་གཏང་སྟོང་པ། དེ་བཞིན་ཁ་ཟས་སྟོང་ཙན་ལ་སོགས་བཙས་བྱག་ཡིག་དང་ཐུན་མོང་ཡིན་ལ། གཞན་དེ་ནི་ཨ་ནཱ་ཡ་བའི་ཡིག་ཆ་P.T.1057 ཡིན། དེར། ཚྭ་ཞིག། རོ་སྟོང་མ་སྨད་པར་ན་བ་ལ་རྒྱ་ཚོས། མཉེན་སྐེ་མར་ཀྱིས་བསྐུས་ཉེ་མ་ལ་བསོས་སྟེ།། ཆྱེ་ཅིག་གི་ལག་པའི་མཛེལ་གྱིས་མཉེན་ཐེ་བཙག་ཡུག་སྨུམ་གྱིས། ཕྱེ་རིང་བྱགས་སྐེ་སྐེ་ཅིག་ཉལ་ན་སྨན་ནོ།[5] ཞེས་བྱག་ཡིག་ལས་བྱང་བའི་ཐིག་ཁེད་ཉེ་ཤུ་ནས་ཉེར་གཉིས་བར་ཉེ་མ་བསོ་བ། སྨུམ་བྱགས་པ་སྐུ་མཉེས་གཏོང་བ་སོགས་ཀྱི་སྨན་བཙོས་བྱེད་ཐབས་མཐུན་ཚོས་སུ་ཐུབ་ཡོད།

སྤྱིར་ན་བྱག་ཡིག་འདིའི་ཁོ་ཚོགས་ནི་སྤུ་རྒྱལ་བཙན་ཡོའི་སྐབས་སུ་གཏོགས་པ་འཁྱལ་མེད་ཡིན་ལ། གོང་ནས་དྲངས་པའི་སྤུ་རྒྱལ་བཙན་ཡོའི་སྐབས་ཀྱི་སྨན་འབྲེལ་ཡིག་རྙིང་བར་ཀྱི་ནང་དོན་འབྲེལ་བ་ཤུག། དཔང་རྟགས་གཙོ་བོ་གཞན་ཡིག་རྙིང་གི་ཁྲུང་ཚོས་སྐང་ནས་བརྟག་དགོས་ལ། དེ་ཡང་གཙོ་བོ་ཡིག་རྙིང་སྤྱི་ལ་མངའ་བའི་གི་གུ་ཕྱིར་ལོག་པ་དང་ཚོག་གཡས་གཡོན་ཡིག་འབྲུའི་བར་དཀྱིལ་དུ་བསྡུག་པས་གསལ་བོར་ངེས་པ་དེ་ཡིན་ལ། གཞན་མ་ལ་ཡ་བཏགས་སྨུར་བ་དང་ད་དུག་དུས་རབས་བསྡུ་གཅིག་སྐབས་སུ་ཡང་ཡོད་པ་ནི་བྱག་ཡིག་དང་ཉེ་བའི་རྒྱལ་སྤ་ཁང་དང་སྟོང་ལུང་རུ་ཚགས་དགོན་པའི་ཇོ་གེ་ལས་རྟོགས་ནུས། འོ་ན་བཙན་ཡོའི་སྐབས་ལས་དུས་མཚམས་བར་སྐབས་གང་དུ་འཁེལ་བ་ཡིན་ནམ་ཞེས་ན། དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་མཇུག་དང་དུས་རབས་དགུ་པའི་ནང་འཛོག་དགོས་ལ། དེ་ཡང་སྤྱི་ལོ་ 779 ལོ་འམ་དེའི་གཡས་གཡོན་དུ་བསྣངས་པའི་བསམ་ཡས་རྩོ་རིང་ཨ་སྤྱས་ཞོལ་རྩོ་རིང་ལ་མཚོན་ན་གོང་གི་ཡིག་རྒྱིར་ཁྲུང་ཚོས་ཐལ་བ་ཕྱུད་ཚོག་གོང་འོག་གཉིས་མ་ཅན་ཡོད་པ་དང་། དེའི་ཕྱིས་ཀྱི་ཁྱེ་སྟོང་བཙན་རིང་བསྣངས་པའི་རྩོ་རིང་རྣམས་ཀྱི་སྟེང་ནས་མི་མཐོང་། དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་མཇུག་ཞེས་དམིགས་སུ་བཤད་པ་ཡང་ཉེ་ཆར་བསམ་ཡས་ནས་བཙན་པོ་ཁྱི་སྟོང་ཞེ་བཙན་རིང་ཇོ་མོ་ཁྱི་མོ་ལེགས་ཀྱིས་ཁྱི་སྟོང་བཙན་ཀྱི་དགོངས་རྫོགས་སུ་བཞེངས་པའི་རྒྱ་གར་པྲ་ལའི་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་སྣང་གི་ཇོ་སྐུ་མཚན་བྱང་ཅན་ས་ཁར་བྱད་པའི་ངོས་སུ། □□སོང་ཞེ་བརྒན་གྱི་སྐུ་རིང་ལ། །གོང་མ་ལ་རྣམ་པར་སྣང་□□□□□□སོང་བརྒན་དགུང་དུ་གཤེགས་པའི་སྐུ་ཡོན་དུ། ཇོ་མོ་ཁྱི་མོ་ལེགས□□□□ཞེས་འགོད་ཡོད་པར་། ཚོག་གཡས་གཡོན་ཡིག་འབྲུའི་བར་དཀྱིལ་དུ་བསྡུག་ཡོད་ན།[6] ཚོག་གོང་འོག་གཉིས་ཀྱི་བརྗེའི་ཁྱད་ཚོས་ཀྱི་འཇུར་བ་འདི་སྤྱི་ལོ་779 ལོའི་ཕྱིས་ཀྱི་དུས་ཤིག་གི་ནང་ནས་སྤྱང་ཡོད་པར་མངོན་ལ།

---

5 罗秉芬主编: 敦煌本吐蕃医学文献精要, 民族出版社, 2002: 180.

6 ཉེ་ཚར་ཞལ་ནའི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་པའི་སྤྱི་ཇོ་སྐུ་འདི་བཙན་ལོ་ཁྱི་ཞེ་སྟོང་བཙན་རིང་འཛོག་དགོས་པར་འདོད་མཁན་ཡང་ཡོད་མོད། གཅིག་ནས་ཡི་གེ་ལ་ཞིབ་ཏུ་མ་བརྟག་པ་དང་གཉིས་ནས་བཞུན་མོ་ཁྱི་མོ་ལེགས་བཙན་ལོ་ཁྱི་ཞེ་སྟོང་བཙན་གྱི་བཞུན་མོ་ཡིན་པར་གཞིགས་པས་ཡིན་ལ། སྐབས་འདིའི་སྐད་ཆའི་ཐ་གཞུག་ལ་གཞིགས་ན་སྐབས་འདིར་

མདོར་ན་འཕན་ཡུལ་མཚོ་སྟོང་བན་བྱང་ནང་ནས་གསར་དུ་རྙེད་པའི་སྨན་ཚག་ཡིག་རྙིང་འདི་སྤུ་རྒྱལ་བཙན་ཡོའི་སྐབས་སུ་གཏོགས་པ་མ་ཟད་ཀྱང་ལྷའི་བར་རང་རེའི་བོད་ནས་བྱང་པའི་སྨན་འབྲེལ་ཡིག་ཚ་ཆེས་ཐུ་ཤོས་ཚགས་ཡོད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པའི་བྱང་འཕེལ་དང་ལྡོག་པར་སྤྱི་ལོ་༡༠༠ལོར་འཛོམ་གྲིང་རིག་གནས་ཤུལ་བཞག་ཏུ་ཚུད་པའི་བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པའི་ལུགས་ཀྱི་འཕེལ་རིམ་སོགས་ལ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རིན་ཐང་དམིགས་གསལ་བ་ཡོད་པར་འདོད་དོ།

དཔྱད་གཞིའི་ཡིག་རིགས།

སྤོང་ཁྲེར་ལྡ་ས་སྲིད་སྤོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་ཡིག་རྒྱུ་ཚ་རྩོམ་འཛི་ཞུ་ཡོན་ལྡན་ཁང་། སྤོང་ཁྲེར་ལྡ་སའི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་ལྷན་ཐུབ་རྩོང་། དེབ་བཞི་བ། ནང་ཁུལ་དེབ། 1996.

དབྱངས་དགའ། གཡུ་ཐོག་གསར་རྙིང་གི་རྣམ་ཐར་དང་དེའི་སྐོར་གྱི་དཔྱད་པ་དྲང་གཏམ་རྣ་བའི་བུ་ཟུམ། ཁྲིན་ཏུ། ས་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2022.

罗秉芬主编: 敦煌本吐蕃医学文献精要, 民族出版社, 2002 年.

王尧, 陈践译注:《敦煌本吐蕃历史文书》,《王尧藏学文集》(卷一), 中国藏学出版社, 2012 年.

✂

རྒྱལ་བྱའི་མནའ་མར་བསྒོས་ཡོད་ཀྱང་ཁྱེ་ཉེ་སྟོང་བཙན་རྒྱལ་སར་མ་འགོད་པའི་གནས་སྐབས་སུ་འཛེལ་བ་ཚོགས་གི་ཐུ་ལ་བརྟག་ན་ཤེས་ཡོང་།